

האם רק מן הידע העיוני נוציא לנו חינוך?*

נדב ברמן שיפמן

צמצום הבגרויות כהזדמנות להרחבת הלמידה הפעלתית

צמצום בחינות הבגרות כהזדמנות חינוכית

שר החינוך הנכנס, ח"כ הרב שי פירון, אמר בעת האחרונה שבכוונתו 'לעשות מהצעירים בני אדם', אך עדיין לא ברור **כיצד** ייעשה הדבר: הכול מסכימים על נחיצותו של חינוך ערכי, אך **מעטים שואלים באיזו מידה הוא מושג על ידי העיצוב הנוכחי של הלמידה העיונית במערכת החינוך הממלכתית**. מה ייכנס לתוך המרחב שייווצר עם צמצום הבגרויות? אם לא ייווצר שינוי פרדיגמה משמעותי, הדבר עלול לגרום בעיקר ליללות המקצועות שאינם נלמדים לבגרות.

מן הראוי להתחיל בהכרה מצד משרד החינוך בכלל ישותו של התלמיד. דבר חשוב על כך ניתן ללמוד מהמכניות הקדם-צבאיות, שאלהן נוהרים אלפים ממסיימי התיכון. גם אלה שנכשלו בלימודיהם התיכוניים חווים שם את הלימוד כמשמעותי. ולא רק במבחן של הטווח הארוך, כפי שנוהגים לומר בנוגע להשפעה ה'אמיתית' של בתי הספר, אלא כבר בטווח הקצר.

לא על הידע לבדו:

ללמוד מהמכניות על חינוך ולמידה פעלתנית

המכניות מבוססות על חינוך באמצעות **עשייה ומשימות משותפות**. משימות אלה הן חלק מהיותן מסגרת בעלת מאפיין **קבוצתי**: התלמידים לא נמדדים רק 'כל אחד לעצמו' (ברוח הבגרויות - או, להבדיל, תוכניות הריאליטי) אלא על פי תרומתם לקבוצה כולה ולעשייתה. לצד הלימוד העיוני החניכים מטיילים בארץ, עובדים פיזית וגם פוגשים אוכלוסיות שלא הכירו קודם לכן. לדברי אבישי ברמן, ראש מכינת ערבה, רבים ממי שנטלו ריטליין בבית הספר מצליחים לצמצם זאת בזמן

גוף ונפש ביהדות

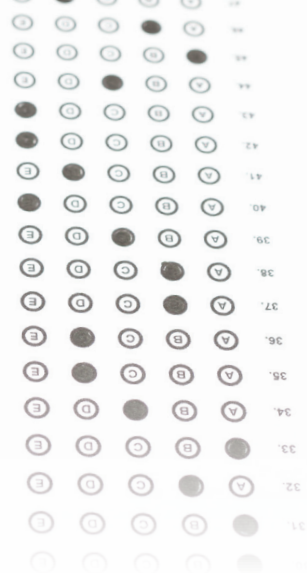
בספר "אלוהים, אדם והיסטוריה" יצא הרב פרופ' אליעזר ברקוביץ נגד שלילת הממד הגופני שבאדם. לדעתו, גישת היהדות היא הוליסטית ורואה בגופניותו של האדם - ולא רק בפן השכלי של נפשו - חלק חשוב בחינוכו. זאת מתוך הנחה שלא די ללמד את האדם מהו הטוב, אלא יש להקנות לו הֶגְלִים שיבססו בו עשייה מוסרית. לאור זאת ניתן לשאול: כיצד רואה מערכת החינוך את ילדינו? ובאילו אופנים היא מחנכת אותם?

בין גוף ונפש בבתי הספר

נראה כי מערכת החינוך רואה בתלמידים ישויות שכליות, שאת צִימאונן האינטלקטואלי יש להרוות באמצעות למידה עיונית. היא מאמנת את התלמידים לקלוט חומר ולהוציאו במבחנים. בחטיבות הביניים גורמת בלעדיות הלימוד העיוני לבעיות משמעת ואלימות. אין זה מקרי: זהו הגיל שבו חשים הנער והנערה המתבגרים בניגוד החרף ביותר בין עיסוקם האינטנסיבי בגופם המשתנה והמתפתח לבין הקוריקולום (תוכנית הלימודים הכוללת) של מערכת החינוך.

האם הדבר משפיע על עיצוב סדר היום במערכת החינוך? לא ממש. פרופ' אווה אילוז בספרה "גאולת הנפש המודרנית" טוענת כי החברה המודרנית מעמיסה על היחיד ונפשו את האחריות למחדלי החברה, ומכך נגזר טיפול יתר פסיכולוגי. ומה בבתי הספר? אף שכמות התלמידים הנוטלים ריטליין גבוהה מהנדרש, אין אנו שומעים כמעט קריאה לתקן את מערכת החינוך.

לימודיהם במכינה. עובדה זו משקפת את סדר היום הפסיכו-פיזי והחברתי המאוזן יותר הקיים במכינות. בתי הספר שואפים ל'למידה פעילה', למידה שבה התלמידים נוטלים חלק אקטיבי, אך במצב הלימודים כיום החלק הפעיל הוא תודעתי-שכלי בעיקר, והלמידה מתרחשת בדרך כלל בזמן ישיבה סטטית. זו גם הסיבה לכך שהלמידה הפעילה בבתי הספר היא למעשה כה זניחה. לעומת זאת, 'למידה פעלתנית' מבוססת על השתתפות גופנית משמעותית בלמידה, לצד זו התודעתי-שכלית-רגשית (אמנם, גם בלמידה פעלתנית יש אפשרות שתהיה פסיביות תודעתית).

לאור כל זאת על משרד החינוך להכריע אסטרטגית, עקרונית, בדבר המינון הראוי של הלמידה העיונית ביחס ללמידה הפעלתנית, נניח 2:1 'לטובת' העיונית, ויש לעודד בתי ספר להסב שעות הקיימות במערכת לשעות עשייה, התנסות ויצירה: ספורט, מוזיקה, של"ח, ריקוד, תיאטרון, שחמט, ציור, נגרות, גינון ועוד.

חיוני מאוד להגדיר מהם היעדים החינוכיים שכל אחד מהמקצועות האלה מסוגל לממש, באילו דרכים, וכיצד יכולים המורים למלא ולשקף זאת לתלמידים בתהליך הפדגוגי המתמשך.

חינוך פעלתני נמצא כיום בשימוש נרחב בעיקר בגני הילדים, ובבתי הספר - בעיקר במעבדות חקר ובלימודי חנ"ג, של"ח ואמנות. תוך כדי למידה זו רוכשים התלמידים גם כלים עיוניים רבים. לצד הרחבת היקף הלמידה הפעלתנית בתחומים אלה אפשר להביא בחשבון אפשרויות נוספות שמעט מאוד בתי ספר מקיימים כיום: חדר מלאכה, חממה קטנה, פינת חי, יצירה קולנועית ועוד.

למידה חברתית: דברים שאין להם Google

רמה נוספת של פעילות שיש בה ממד גופני בולט, שראוי

להרחיב אותה במערכת החינוך, היא זו **החברתית**. בעידן האינטרנט התלמיד זקוק פחות מבעבר למורה כמכיל וכמנחיל מידע. אלא שכישורי החיים והחברה של התלמיד הולכים ונעשים פחות מובנים מאליהם. למרות זאת מעידים אנשי חינוך שנראה כי הכיוון הנוכחי במערכת החינוך הוא הפיכת התלמיד ליצור פסיבי, המחובר למקלדת, על חשבון פיתוח יכולותיו האנושיות הדיאלוגיות הרחבות.

התיקון יתחיל **בהשבת מעמדה של הכיתה כחברה מתחנכת**, מתוך הנחה שבני אדם הם חברתיים בטבעם ושהיותם שלובים במארג זה הוא גם יסוד מרכזי באושרם. מתוך ראייה זו יועצם מאוד תפקיד המחנך, כמוביל הכיתה והמלכד שלה, כ'סוכן חברות' אמיתי, ולא רק כמי שמדבר על כך מן השפה ולחוץ במסגרת השיעורים. חברי הכיתה ילמדו על עבודה, פרוין ויצירה במשרדי ממשלה, חברות הייטק, שדות, נגרות ועוד, ויבצעו פרויקטים חברתיים לטיפול שכונות המוצא שלהם ולטובת אוכלוסיות חלשות ומוחלשות בקהילה (זקנים, נכים, עניים ועוד). מפגשי דיאלוג שיקיימו עם תלמידים מבתי ספר אחרים שהם בעלי רקע שונה מזה שלהם יוכלו לסייע בצמצום הגזענות הגואה כיום, וברוח זו יוערכו בתי ספר גם לפי מידת החשיפה של תלמידיהם לנוער השונה מהם.

המהלך המוצע כאן עשוי גם להשיב את מקומם של מדעי הרוח בבתי הספר כי החשיבה העיונית (שאלות של הגות, דילמות מוסריות וספרות) תהיה מיוחדת לא רק בתוכן שלה, אלא גם באופן לימודה. אפשר לצפות שמתוך עיצוב הקוריקולום הדידקטי באיוון בין גוף לנפש תהיה לגוף התלמידים פניות רבה יותר להאזין לשאלות הרוח.

כבוד שר החינוך וצמרת משרדו, האם תרימו את הכפפה?